

תוכן

מבוא	3
פרק 1 סוגיית ברכת התורה	4
1.1 ברכת התורה בתלמוד הבבלי	4
1.2 ברכת התורה בתלמוד הירושלמי	6
1.1 נוסח ברכת התורה	8
פרק 2 ברכת אהבה	10
2.1 ברכת אהבה בתלמוד הבבלי	10
2.2 ברכת אהבה בתלמוד הירושלמי	11
2.3 היחס בין קריאת שמע ללימוד תורה	11
פרק 3 דיון בדבר היחס בין ברכות התורה לבין ברכת אהבה	14
סיכום	15
ביבליוגרפיה	16

מבוא

בשולחן ערוך בחלק אורח חיים, בהלכות ברכות השחר כתוב "ברכת אהבת עולם פוטרת ברכת התורה, אם למד מיד בלי הפסק"¹. משמעותה של הלכה זו, היא כי יש קשר בין ברכת אהבת עולם לבין ברכת התורה, וכי אדם שלא בירך את ברכת התורה, יכול, בתנאים מסוימים לצאת ידי חובת ברכת התורה על ידי ברכת אהבת עולם. אמירה כזו, מלמדת כי ישנו קשר כלשהו בין ברכת התורה לבין ברכת אהבת עולם.

בברכת התורה ישנן לפי חלק מהפוסקים שתי ברכות ולפי חלק מהם שלוש ברכות. כאשר אחת משתי הברכות היא ברכת המצוות והאחרות הן לכאורה ברכות השבח². מצד שני ברכת אהבת עולם, נחשבת אחת מברכות קריאת שמע שמברכים ביום, יחד עם ברכת יוצר אור וברכת גאל ישראל. ובליילה, ברכה מבורכת לאחר ברכת מעריב ערבים, לפני קריאת שמע, וברכת גאל ישראל והשכיבנו לאחר קריאת שמע.

השאלה המרכזית בעבודה זו, היא מהו הקשר שיש בין ברכות התורה לבין ברכת אהבת עולם. כחלק משאלה זו, עולות שתי שאלות, ראשונה מהו הקשר ההלכתי שיש בין ברכת אהבת עולם לבין ברכות התורה. ושאלה שניה מה הקשר שיש בין נוסח ברכות התורה לבין נוסח ברכת אהבת עולם, שיוצר דמיון בניהם על מנת שברכת אהבת עולם תוכל להוות תחליף לברכת התורה. שאלה נוספת, שאנסה לענות עליה בעבודה זו, היא האם ישנו קשר בין ברכת אהבת עולם לבין קריאת שמע עצמה.

על מנת לענות על שאלות אלו, אבחנו את המקורות המופיעים בתלמוד ואשר מתייחסים לסוגיות אלו. אבחנו את נוסחי ברכות התורה ואהבת עולם, ואבחנו מספר שיטות בספרות הראשונים, על מנת לנסות לחפש הגדרה ברורה יותר ליחס בין ברכת אהבה רבה לבין קריאת שמע ולבין ברכות התורה.

¹ יוסף קארו, שולחן ערוך- אורח חיים, (ירושלים: הבהיר 2002), מז: ז.

² שם, סעיף ו

פרק 1 סוגיית ברכת התורה

1.1 ברכת התורה בתלמוד הבבלי

חיוב ברכה על התורה, נזכרת במשנה במסכת מגילה (כא; א), שם כתוב כי על קריאת התורה מברכים בתחילת הקריאה ובסופה. אולם משנה זו עוסקת רק בתקנת קריאת התורה בציבור. במסכת יומא (סח; ב) מופיעה שוב התייחסות לברכה זו, כחלק מברכות שמברך הכהן הגדול כאשר הוא קורא בתורה. במשנה זו נזכרת הברכה בתוך רשימת הברכות, שהכהן מברך רק לאחר קריאת התורה: "ומברך עליה שמונה ברכות: על התורה, ועל העבודה, ועל ההודאה, ועל מחילת העון, ועל המקדש בפני עצמו, ועל ישראל בפני עצמו, ועל ירושלים בפני עצמה, ועל הכהנים בפני עצמן, ועל שאר התפלה". בתוספתא על מסכת יומא (ג; יח) כתוב "שמונה ברכות עליהן באותו היום על התורה כדרך שמברכין על התורה בבית הכנסת". התוספתא קושרת בין ברכת הכהן הגדול על התורה ביום כיפור לבין ברכת התורה בבית הכנסת. אולם אין במקורות המשנה, אזכור של חיוב ברכה על לימוד תורה. בתוספתא במסכת ברכות (ו; א) כתוב:

ברכת הזימון מן התורה שנאמר ואכלת ושבעת וברכת זו ברכת הזימון את ה' אלהיך זו ברכה ראשונה על הארץ זו ברכת הארץ הטובה זו ירושלם שנאמר ההר הטוב הזה והלבנון אשר נתן לך ה' זו הטוב והמטיב מניין שכשם שאתה מברך לאחריו כך מברך לפניו תלמוד לומר אשר נתן לך משעה שנתן לך מניין אף על ההרים ועל הגבעות תלמוד לומר על הארץ מנין אף על התורה ועל המצות תלמוד לומר אשר נתן לך ואו' ואתנה לך את לוחות האבן

התוספתא כאן, מתייחסת למקור לכך שיש לברך על התורה ועל המצוות. אולם שאול ליברמן טוען כי מתוך נושא התוספתא וכן על בסיס המכילתא, נראה כי האזכור כאן של ברכת התורה והמצוות איננו קשור לברכת התורה אלא לאזכור נושא התורה בברכת המזון³.

ברייטא שדומה לתוספתא זו, מופיעה במסכת ברכות בתלמוד הבבלי (מח; ב). בברייטא זו, ישנם מספר שינויים במקורות הלימוד של ברכת המזון לעומת התוספתא, ואף מופיעה בה מחלוקת בין תנאים שונים לגבי מקור הלימוד ברכת המזון. לאחר מכן, מובא בברייטא:

ואין לי אלא ברכת המזון, ברכת התורה מנין אמר רבי ישמעאל קל וחומר על חיי שעה מברך על חיי עולם הבא לא כל שכן רבי חייא בר נחמני תלמידו של רבי ישמעאל אומר משום רבי ישמעאל אינו

³ שאול ליברמן, תוספתא כפשוטה (ניו יורק; מכון מאיר לרב רבינוביץ 1955) עמוד 102.